

Recension av Billy Ehn och Orvar Löfgren, *Hur blir man klok på universitetet?* (Lund: Studentlitteratur, 2004)

Ibland sägs det att akademiker är alldeles för självupptagna. De som anser det får säkert vatten på sin kvarn när de får se denna bok. Författarna har gått igenom olika slags material - självbiografier, skönlitteratur, rapporter från Höskoleverket, vetenskapshistorisk forskning, dödsrunor - för att komma till insikt om vad universitetsanställda tycker om sin arbetsplats. I botten ligger förstås författarnas egna upplevelser av universitetet som miljö, ihopsamlade efter att de tillbringat stora delar av sina vuxna liv där: de är bägge professorer.

Det som räddar boken från att bara vara ett slags systematiserat skvaller är att författarna i viss utsträckning anknyter till forskning inom "science and technology studies". Detta heterogena forskningsområde utgörs av forskning inom ämnen som sociologi, idé- och vetenskapshistoria, etnologi och så vidare som behandlar universitetsvärldens dynamik.

Som de etnologer de är, riktar Ehn och Löfgren blicken mot universitetens vardag: skrivdonens utveckling från skrivmaskin och Tipp-Ex till datorer, fikarummens samtalskultur, informationsflöden i form av kopior och böcker. De diskuterar den akademiska skämtkulturen, ironin, spexandet. Vi får följa med professorerna till deras tillvaro med utspridda bokmanus, bibliotekshyllor, e-post, arkivmiljöer och kortkataloger. Med gillande noterar Löfgren några av papprets fortfarande oöverträffade egenskaper; det lär dröja innan det papperslösa kontoret dyker upp på universitetet.

Ska man tro boken så är universitetsfolket ambivalenta på gränsen till schizofrena. Å ena sidan lever de i en värld som kan vara hur kul som helst. Forskningen rymmer ytterligt kreativa moment, sökandet efter ny kunskap är inte sällan ett rutinartat arbete men det finns alltid chansen att det leder till något stort, något överraskande. Undervisning och handledning ger många tillfällen till kommunikation. Arbetet på universitetet är en sällsynt fri tillvaro: inom rimliga gränser har man ganska fria ramar att lägga upp arbetet.

Å andra sidan framstår det ibland som ett hemskt liv. Akademiska strider kan bli hur bittra som helst. Det eviga utvärderandet - när man söker tjänster och forskningsanslag, när man ska publicera sina vetenskapliga resultat - gör att forskarna aldrig riktigt kan slappna av. Det finns alltid något att oroa sig för. Och de akademiska stridigheterna leder till långsinthet - sällan glömmer en forskare någon "elak" kommentar som fällt av någon sakkunnig. Den litteratur Ehn

och Löfgren diskuterar ger mängder av exempel på hur forskare fryser ut varandra, idkar nepotism och utövar makt i feodala hierarkier. Det finns forskare som känner sig utfrusna, rädda, osäkra. Men hur pass unikt är universitetet som arbetsplats i det avseendet?

Kreativitet är ett nyckelbegrepp i akademiska kretsar. Alla vill vara verksamma vid institutioner där kreativiteten frodas och mängder av god forskning produceras. En av universitetens stora utmaningar, dess styrka och svaghet på samma gång, är friheten. Ehn och Löfgren refererar en undersökning där Li Bennich-Björkman undersökte några samhällsvetenskapliga institutioner av högst varierande kvalitet. På de stagnerande institutionerna, B-laget, hade forskarna total frihet, var och en bedrev forskning utan att bry sig om kollegorna: ett slags tolerans som gränsade till likgiltighet.

A-laget hade däremot en institutionskultur där man förmådde blanda frihet och ansvar: man hade frihet, men man delegerade även ut uppgifter, man arbetade tillsammans, alla fick vara med att ta ansvar för institutionens framtid. Ett slags disciplinerad individualism och betoning på samarbete utmärkte de institutioner som producerade bäst forskning.

I Sverige lägger vi många miljarder skattekoronor årligen på universitet och högskolor. Bland politikerna talas ofta om vikten av att stora delar av en generation studerar vidare. En del debattörer menar att vi lever i ett "kunskapssamhälle", där "innovationssystem" som ofta innehåller forskning som bärande element ska kunna ersätta det gamla industrisamhällets bas. Runt så gott som varje universitet och högskola finns en aura av förhoppningar om avknoppningar i form av patent och nystartade företag, där forskare och studenter ska kommersialisera det de lärt sig. Auran tar konkret form som teknikparker, inkubatorer och ekonomiska stödprogram för nystartade företag; de ska alla se till att högskolorna ynglar av sig nya företag.

Fan tro't. Men även om en del av förhoppningarna om universitetens ekonomiska nytta kanske kan vara överdrivna, är det förstås viktigt att vi vet mer om hur de fungerar och hur man bör göra för att få en universitetsmiljö som gynnar kreativitet. Få torde förneka att en väl fungerande universitetssektor är en viktig beståndsdel i ett modernt samhälle. Därför tror jag det behövs fler studier som Ehns och Löfgrens, studier som också på ett djupare sätt analyserar vad som sker ute på universitetet. Boken är läsvärd men kan knappast sägas vara sista ordet i frågan. Mer forskning behövs. Som alltid.

Gustav Holmberg